

GÜRCİSTAN'DA YENİ BİR KAOS ÇIKAR MI?

Buket ELMAS*

ÖZET

Etnik çeşitliliğe sahip bir ülke olan Gürcistan bağımsızlığını ilan ettiği günden bugüne iç istikrarını tam anlamıyla sağlayamamış ve tarihi boyunca merkezi otoriteyi sarsan olaylar yaşamıştır. Özellikle Abhazya ve Güney Osetya'nın bağımsızlık talepleri ülkeye çok kan kaybettirmiştir. Gül Devrimi ile başa gelen lider Mikheil Saakashvili, merkezi otoriteyi yeniden sağlamak adına adımlar atmış, Batı ve ABD yanlısı politikaları neticesinde Rusya'nın büyük tepkisini çekmiştir. Saakashvili'nin merkezi otoriteyi sağlamak adına ayrılıkçı bölgeler sorununu, bu bölgeleri kontrol altına almakla çözmeye çalışması da söz konusu gerginliği iyice arttırmış ve netice olarak 2008 yılında başlayan Gürcüler ile Güney Osetyalılar arasındaki çatışma zamanla Rus-Gürcü savaşına dönüşmüştür. NATO'nun bölgeye yönelik yoğun ilgisi de Rusya'yı iyice tedirgin etmiş ve Karadeniz'in bir NATO gölü olması ihtimali Rusya'yı bölgeye yönelik agresif politikalar izlemeye sevk etmiştir. 2008 yılında gerçekleşen ve Gürcistan için büyük yıkımlara sebep olan Rus-Gürcü Savaşı, sonuçlanmış olsa da iki taraf arasındaki çekişme ve gerginlik soğuk bir şekilde devam etmektedir. Özellikle Gürcistan'a AB tarafından vize serbestisi verilmesi, Almanya Başbakanı Merkel'in bölgeyi ziyaret ederek Gürcülerin AB yolundaki tutumuna destek olduğunu açıklaması, NATO'nun Gürcistan'ın da katılımıyla Gürcistan'da gerçekleştirdiği ortak tatbikatlar, Rusya'nın Abhazya ve Güney Osetya'yı destekleyici açıklamaları, "Bölgede yeni bir kaos mu trmanıyor? Suriye'de kazanan Rusya, Güney Kafkasya'dan mı çevrelenmek isteniyor?" sorularını gündeme getirmektedir. Bu makalede tüm bu süreç tarihi perspektifte ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Gürcistan, Gül Devrimi, NATO, Rusya, Savaş.

IS GEORGIA TO WAIT FOR A NEW CHAOS?

ABSTRACT

Georgia which has an ethnic diversity, has not been able to provide its full stability since it has declared its independence and has experienced events that have shaken central authority throughout history. In particular, the independence demands of Abkhazia and South Ossetia have lost much blood to the country. Saakashvili, the leader that came to governance after the Rose Revolution, took steps to restore the central authority and attracted Russia's reaction with the pro-Western and US pro-politics. The fact that Saakashvili tried to solve the problem of separatist territories in order to secure the central authority by controlling them tightly reinforced this tension and consequently the conflict between Georgia and the South Ossetians started in 2008 and eventually became a Russian-Georgian war. The NATO's intence interest in the region has made Russia very uneasy, and the possibility that the Black Sea is a NATO lake has led Russia to follow aggressive policies towards the region. Although the Russian-Georgian war that took place in 2008 and caused great devastation for Georgia has been concluded, the strife and tensions between the two sides continue to be cold. In particular, the EU is giving visa liberalization to Georgia, German Prime Minister Merkel's visit to the region reveals that the Georgian support for the EU-led way, NATO's joint exercises in Georgia with the participation of Georgia, Russia's Abkhazia and South Ossetia supporting statements, "Is climbing a new chaos in the region? Is Russia, the winner in Syria, wanted to be besieged in the South Caucasus?" In this article, all this process will be discussed in historical perspective.

Keywords: Georgia, Rose Revolution, NATO, Russia, War.

Araştırma Makalesi

Makale Gönderim Tarihi: 28.06.2019; Yayına Kabul Tarihi: 21.11.2019

* Doktora Öğrencisi, Bahçeşehir Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler, İSTANBUL,
ORCID: 0000-0001-6075-868, E-posta: buket.elmas@rc.bau.edu.tr,

Giriş

Gürcistan, içinde barındırdığı çeşitli etnik unsurlar neticesinde karmaşık bir siyasi yapıya sahip olmuş, Sovyetler'in yıkılmasının ardından bağımsızlığını kazansa da iç istikrarına bir türlü kavuşamamıştır. Bu iç istikrarsızlığın en büyük sebebi de özerk cumhuriyetler meselesi olmuştur. Özellikle bu çeşitli etnik unsurlar içerisinde Abhazlar ve Osetler, bağımsızlıklarını kazanmak adına hem SSCB döneminde hem de SSCB'nin dağılmasının ardından çeşitli adımlar atmışlardır. Rusya'nın da desteğini alan Abhazlar ve Osetler, Gürcistan'ın önündeki en büyük engellerden birini teşkil etmiştir. Gürcistan'ın bağımsızlığının ardından devletin ilk başkanı olan Zviad Gamsahurdiya'nın milliyetçi tutumu ve sert politikaları bu meselenin daha da derinleşmesine sebep olmuştur. Gamsahurdiya'nın "Gürcistan Gürcüler içindir." söylemine karşı çıkan Abhaz ve Osetler Gürcüleştirme politikaları karşısında kendi varlıklarını sürdürme mücadelesi vermiş, bu mücadelelerinde de Rusların büyük desteğini almışlardır.

2008 yılına gelindiğinde ise Batı ve ABD'nin desteğiyle hareket eden Mikheil Saakashvili, Gül Devrimi ile iktidara gelerek Gamsahurdiya'nın söylemlerine benzer milliyetçi söylemler kullanmış ve etnik unsurların tepkisini çekmiştir. Özerk bölgelerde merkezi otoritenin sağlanması için askeri yöntemlere başvuran Saakashvili, Rusya'ya karşısında bulmuş ve 2008'de büyük bir hezimete uğramıştır. Savaşın günümüze tam on yıl geçmiş olmasına rağmen bölgede hala özerk cumhuriyetler sorunu gündemdedir. Özellikle Suriye Krizi'nde Rusya'nın oyun kurucu bir rol üstlenerek bölge siyasetinde aktif bir pozisyon alması, ABD ve Batı'nın Rusya'nın arka bahçesi olan Kafkasya'ya yönelik politikalarında atağa geçmelerine sebep olmuştur. NATO'nun Gürcistan ile gerçekleştirdiği ortak askeri tatbikatlar, NATO genel sekreterinin açıklamaları, Angela Merkel'in bölge ziyaretinde Gürcistan'ın AB ve NATO üyeliğine sıcak baktıklarını yinelemesi buna örnek gösterilebilir. Ayrıca Putin'in Abhazya ve Güney Osetya temaslarında bölgenin güvenliğini ve ekonomisini desteklemeye devam edeceklerini açıklaması Gürcistan'a bir uyarı niteliğinde görülebilir. Gürcistan Başbakanının ise Rusya ile ilişkilerin yumuşayabilmesi için bölgeden Rus güçlerinin çekilmesi gerektiğini söylemesi, ilişkilerin iyileşmesinin büyük ölçüde bu mevzuya bağlı olduğunu bir kez daha göstermiştir. Bölgedeki tüm bu atmosfer yeni bir krizin çıkma olasılığını sorgulatmaktadır. Bu bağlamda bu çalışmada Gürcüler ile Ruslar arasında yeni bir kaos mu tırmanıyor? sorusunun cevabı aranmaktadır.

Gürcistan ile Rusya arasında yaşanan siyasi atmosfer ise bu çalışmada realizm çerçevesinde ele alınacaktır. Bu bağlamda devletler arasındaki ilişkileri belirlemede oldukça önemli bir rol oynayan ve realizmin temel kavramlarından biri olan "güç dengesi" kavramından bahsetmek gerekmektedir. Güç dengesine göre, devletlerin temel odak noktası mevcut güç dengesini korumak ya da var olan dengeyi kendi lehlerine çevirmektir. Var olan denge içerisinde bir devletin gücünü arttırarak güç dengesini bozacak bir hamle yapması diğer devletleri de harekete geçiren önemli bir dürtüdür. Bu anlamda sistem içindeki bir devletin var olan düzenin aleyhine güç arttırımı karşı taraf için istenmeyen bir durumdur ve düzenin devamı için sözkonusu devletin dizginleri ele alınmalıdır. Rusya ile Gürcistan arasındaki ilişkiyi göz önünde bulundurduğumuzda bölgedeki ilişkilerin hassas bir güç dengesi üzerine kurulu olduğunu görmek mümkün. SSCB sonrası arka bahçesi olarak gördüğü Kafkasya'daki faaliyetlerine devam etmek isteyen ve politik anlamda bölgede hala önemli bir etkiye sahip olan Rusya'ya karşı var olabilmek adına Gürcistan, Batı ve ABD ile önemli ittifaklara girişmekte ve bir denge oluşturmaya çalışmaktadır. Aynı zamanda Batı ve ABD de güçlenen bir Rusya'yı dengelemek adına stratejik bir öneme sahip olan Gürcistan'ı kendi sahnında tutarak bölgedeki güç dengesini kendi lehine çevirmek

istemektedir. Devletlerin uluslararası sistemdeki aksiyonlarının tek motivasyonunun hayatta kalma ve var olma isteği olduğu (Waltz 1979: 91) düşüncesi çerçevesinde Gürcistan, büyük bir güce karşı hayatta kalabilme dürtüsünü güç dengelemesi ile sürdürmeye çalışmaktadır.

Burada “dışarıdan dengeleme”den de bahsetmek gerekmektedir. Kendi bölgelerinde hegemon olmak isteyen büyük güçler bunu sürdürebilmek adına dünyanın diğer bölgelerinde başka bir hegemon gücün ortaya çıkmasını istemezler. Aksi halde kendi bölgesel hegemonyası tehlikeye girecektir (Mearsheimer 2001: 20). Ayrıca hegemon güçler bölgedeki hakimiyetlerini sürdürebilmek adına söz konusu bölgedeki potansiyel güçleri, kendisine rakip gördüğü hegemon gücü zayıflatmak adına kullanabilmektedir. Bu doğrultuda Gürcistan önemli bir örnektir. Özellikle ABD ile iyi ilişkiler kurmaya önem veren ve Rusya ile olan ilişkilerinde daha temkinli adımlar atan, yönünü Batı'ya dönen Gürcistan, ABD için Rusya'nın hakimiyet alanını daraltmak adına önemli bir bölgedir. Rusya'nın arka bahçesi olarak nitelendirdiği ve bölgesel gücü adına önemli gördüğü Gürcistan'ı Rusya yanlısı bir politikadan uzak tutmaya çalışarak ABD, Rus nüfuz alanına daraltmayı düşünmektedir. NATO ve AB da bölgeye yönelik politikalarında Gürcistan'ı desteklemekte ve Rusya'nın ayrılıkçı bölgelere yönelik faaliyetlerini her seferinde eleştirmektedir. İttifaklar yoluyla bölgenin hegemon gücü Rusya'yı dengelemeye çalışan Gürcistan, AB ve ABD ile geliştirdiği ilişkiler yoluyla kendini bölgede güvence altına almaya çalışmaktadır. Bu anlamda tarihi kaygıları olmakla birlikte Batı için önemli bir çıkış noktası olarak gördükleri Türkiye ile de ilişkilerini geliştirmeye önem veren Gürcüler, çıkarlar dengesi minvalinde hareket ederek dengelemeyi hem güç ekseninde hem de çıkarlar ekseninde sağlamaya çalışmaktadır.

1. Gürcistan'daki İhtilafı Bölgeler

1.1 Abhazya Meselesi

Gürcistan'a bağlı Abhazya Özerk Cumhuriyeti, SSCB'nin dağılmasından beri fiili olarak bağımsız bir ülke konumundadır. Diğer Kafkas halkları gibi müstakil beylikler şeklinde yaşayan Abhazlar, 6. yy itibarıyla Bizans İmparatorluğu'nun nüfuz alanına girmiş ve nüfusun önemli bir kısmı Hristiyanlığı kabul etmiştir. 8. yy.'da ise Abhazlar bağımsızlıklarını ilan ederek Abhaz Krallığı haline gelmiştir. Gürcistan Krallığı'nın güçlü dönemlerinde Gürcü nüfuzuna giren Abhazlar 15. yy'da bağımsızlıklarını tekrar kazanmışlardır. 16. yüzyılda ise Abhazya büyük ölçüde bir Osmanlı ülkesi durumuna gelmiş ve halkın büyük çoğunluğu Osmanlı'nın bölgede artan etkisiyle Müslümanlığı seçmiştir. Osmanlı'nın ardından 1810'da Çarlık Rusyası'nın nüfuzu altına giren Abhazlar, 1860'larda Rusya tarafından ilhak edilmiştir. Bu ilhaka direnen Abhazlar Rus direnişiyle karşılaşmış ve tutunamayarak Osmanlı topraklarına göç etmek zorunda kalmışlardır. Takip eden yıllarda da bölge nüfusu azaltılmış ve bölgeye Gürcü, Rus ve Ermeni nüfusunun yerleşimi desteklenmiştir. Çarlık Rusyası'nın ardından Kafkaslar'da yaşanan bağımsızlık hareketlerinin ardından Abhazlar da bölgedeki Kuzey Kafkasya halkları ile bir araya gelmiş ve milli bir devlet kurma kararı vermişlerdir (Yalçınkaya 2006: 183). Netice olarak da Dağıstan ve Kuzey Kafkasya Birleşik Cumhuriyeti kurulmuştur. 1917 Ekim Devrimi'nin ardından Abhazya, Abhazya Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti adıyla bağımsız bir Sovyet cumhuriyeti haline geldi. 1922'de Transkafkasya Demokratik Federatif Cumhuriyeti içinde yer alan Abhazya'nın egemenliğine 1931'de Stalin rejimi tarafından son verilmiş ve Abhazya Özerk Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti adıyla Moskova'ya bağlı bir birlik cumhuriyeti olan Gürcistan'a bağlanmıştır.

Sovyetler'in dağılma sürecinde milliyetçi söylemler iyice ön plana çıkmış ve aşırı milliyetçi söylemlere sahip liderler ortaya çıkmıştır. Özellikle, 1990'da Gürcistan'da başa gelen Gamsahurdiya, katı milliyetçi söylemlerle başa geçen liderlere örnek gösterilebilir. Bu dönemde Gürcü yönetimi, "Gürcistan Gürcüler içindir." söylemi ile azınlıkların büyük tepkisine neden olmuştur. Uygulanan politikalar neticesinde de 1990 yılında Sovyetler henüz dağılmadan Abhazya, Gürcistan'dan ayrıldığını ilan etmiştir. Gürcistan bu ayrılığı askeri yöntemlerle çözmeye çalışmış ancak Rusya'nın desteği ile Abhazlar Gürcüleri yenilgiye uğratmıştır. Ancak Abhazya'nın bağımsızlığı o dönemde ne Gürcistan tarafından ne de başka bir ülke tarafından kabul edilmemiştir. Rusya devam eden süreçte Abhazya'nın ayrılıkçı talepleri neticesinde Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) aracılığıyla bir barış gücü ile bölgede kontrol kurmanın yollarını aramış netice olarak da 2002'de Abhazya'ya asker sevkiyatında bulunmuştur. Gürcistan bu hamleye tepki gösterse de engel olamamış, Rusya da herhangi bir askeri operasyon amacıyla olmadığını, Tiflis yönetimi ile yapılan anlaşma gereğince bölgeye barış gücü konuşlandırdığını açıklamıştır. Esasen Gürcistan, Abhazlar'ın taleplerine karşı Rusya'dan yardım istemiş ancak Ruslar böyle bir hamle yapmışlardır. Gürcistan'da meydana gelen Gül Devrimi ile başa gelen Saakaşvili ise Batı'dan da aldığı destekle ayrılıkçı bölgelerde merkezi otoriteyi sağlayacağını her fırsatta belirtmiş ve Moskova yanlısı Acara Özerk Bölgesi'nin yönetimine son vermiştir. Ayrıca Saakashvili, Abhazya'ya uygulanan ambargoyu sertleştireceğini söylemlerine taşımış, Ruslar ile Abhazya konusunda devamlı atışmıştır. 2004 yılının Ekim ayında ise Abhazya' daki seçimleri Rus destekli Rauf Hacimba değil de Sergey Bagapş kazanmıştır. Böylece Abhazya'da, Gürcistan'daki Kadife Devrim ile Ukrayna'daki Turuncu Devrim'in bir benzeri olarak görebileceğimiz "sessiz devrim" gerçekleşmiştir. Bölgede yaşanan gerginlikler 2008 Rus-Gürcü savaşına dek sıcaklığını korumuş ve netice olarak 2008'de Ruslar Abhazya'nın bağımsızlığını kabul etmişlerdir (Yalçınkaya 2006: 187-189).

İki taraf arasındaki gerginlik 2008'den bu yana devam etmekle birlikte bölge, Salome Zurabişvili'nin Cumhurbaşkanlığı koltuna oturmasının ardından da odak noktası olmaya devam etmiştir. Ülkesinin parçalanmasına müsaade etmeyeceklerini belirten Zurabişvili bölgede bir Ruslaştırma politikasının sürdürüldüğünden bahsederek yakın zamanda Gürcistan'ın birleşmesi için çaba göstereceğini belirtmiştir (Anadolu Ajansı 2019). Ayrıca, Abhazya'da gerçekleşen devlet başkanlığı seçimleri Gürcü Dış İşleri Bakanlığı bu durumu kınayarak yapılan seçimleri Gürcistan'ın toprak bütünlüğüne ve egemenliğine karşı atılmış bir adım olarak değerlendirmiştir.

1.2. Güney Osetya Meselesi

Hint-Avrupa dil ailesinin İran kolundan olan Osetler, 18. yy itibarıyla Kafkaslar'da etkinliğini artıran Ruslar ile yakınlaşmışlardır. İran ve Osmanlı savaşları neticesinde Gürcü toprakları taraflar arasında paylaşılmış ancak Osetlerin yaşadığı bölgeler coğrafi şartlar sebebiyle bu iki gücün nüfuzuna girmediği gibi Rus nüfuzuna da girmemiştir. Gürcüler ise Türkler ve İranlılar bu bölgeyi ele geçirmeden önce Osetlerin kendi nüfuzları altında olduğunu savunmaktadırlar. Rus hakimiyetinin Kafkasya'da yayılmaya başlaması itibarıyla Osetler içerisinde de Rus nüfuzu altına girme niyetleri yeşermeye başlamıştır. Hatta 1749-1752 yıllarında Osetler, St. Petersburg'da, Rusya'nın Osetya'yı himayesi altına alması amacıyla devamlı bir elçilik faaliyetinde bulunmuşlardır. Osetlerin adımları Ruslar tarafından karşılıksız bırakılmamış ve Osetlere ticari imtiyazlar ve serbest dolaşım hakkı verilmiştir. 1843 yılında ise Ruslar tarafından Tiflis eyaleti kurulmuş ve Osetler Tiflis'e bağlı bir idari birim haline getirilmiştir. Osetler, 1917 Ekim Devrimi sırasında da Ruslar'a bağlı kalmak istediklerini belirtmişlerdir. Gürcistan ise bu karışıklık sırasında bağımsızlığını ilan edip Osetler'i nüfuzları altına almıştır. Ancak 1921'de Kızılordu'nun

bölgeye girmesiyle Gürcülerin bu hakimiyeti son bulmuştur. Netice olarak da Rusya, Osetya'ya Kuzey ve Güney olmak üzere iki ayrı statü vermiş, Kuzey Osetya Rusya sınırlarında kalmış, Güney Osetya ise Gürcistan Sosyalist Cumhuriyeti'ne bağlanmıştır. SSCB'nin dağılmasına kadar bu statüde devam eden ilişkiler SSCB'nin yıkılmasıyla başlayan bağımsızlık hareketleri neticesinde değişmiş ve Gürcistan bağımsızlığın ardından Osetler üzerinde bir Gürcüleştirme politikası izlemeye başlamıştır. Gürcistan Devlet Başkanı Gamsahurdiya'nın milliyetçi söylemleri, "Gürcistan Gürcüler içindir." söylemi ve sert tutumları ilişkileri daha da germetmiştir. Bu gerginlikler baş gösterirken Güney Osetya otonom cumhuriyet talebinde bulunmuş ve bu talep üzerine Gürcistan bölgenin otonomi statüsünü tamamen kaldırmıştır. (Bezhanishvili 2009: 20) Güney Osetya tarafı bu kararı tanımayınca Gürcistan bölgeye kuvvet göndermiş ve çatışmalar başlamıştır. Çatışmalardan kısa bir süre sonra Abhazya ve Güney Osetya'da bağımsızlık referandumu yapılmıştır. Bunun sonucunda da Güney Osetya artık Demokratik Güney Osetya Sovyet Cumhuriyeti olarak varlığına devam edeceğini açıklamıştır (Özbay, 2008).

Netice olarak Güney Osetya bir deklarasyon yayımlayarak referandumda bağımsızlık kararını açıklamış, bu kararın ardından ise Gürcistan, meselelerinin çözümünü askeri yollara başvurarak çözmeye çalışmış ve Güney Osetya'ya geniş çaplı bir müdahale kararı almıştır (Hafkin 2010: 222). Bu kararın neticesinde Abhazya ve Güney Osetya'da çatışmalar yeniden başlamıştır. Bu çatışmalarda Rusya'ya bağlı birlikler de Gürcülere karşı cephede yer almış ve Gürcistan aradığını bulamamıştır. Savaşta umduğunu bulamayan Gürcistan'da iç karışıklıklar da artmış ve Devlet Başkanı Gamshakurdiya'ya karşı muhalefet artmıştır. Yaşanan istikrarsızlık iç savaşa dönüşmüş ve neticesinde Gamshakurdiya ülkeyi terk etmiş yerine ise Eduard Şevardnadze geçmiştir (Topal 2015: 760). Şevardnadze ile birlikte Güney Osetya ve Abhazya'ya yönelik politikalar değişmeye başlamış ve Şevardnadze ile Rusya Devlet Başkanı Boris Yeltsin bir araya gelerek bölgedeki çatışmalara Rusya'nın aracılığı ile çözüm bulunması konusunda anlaşmaya varmıştır. Bu anlaşmaya ek olarak Karma Kontrol Komisyonu kurulmuş ve Güney Osetya'daki çatışmasızlık durumunun sürdürülmesi ve ateşkesin devamı hedeflenmiştir. Komisyon denetiminde Rusya, Gürcistan, Kuzey Osetya ve Güney Osetya askerlerinden oluşan bir barış gücü bulundurulmasına da karar verilmiştir. Bu anlaşma neticesinde de ateşkes imzalanarak Gürcistan-Güney Osetya ve Tshinvali çevresinde güvenlik koridoru oluşturulmuştur (Muzalevsky 2009: 31).

Güney Osetya ile Gürcistan arasındaki resmi görüşmeler ise 1995'te başlamış, 16 Mayıs 1996'da ise iki taraf arasında karşılıklı güven anlaşması imzalanmıştır. Böylece taraflar birbirlerine karşı güç kullanmayacaklarının güvencesini vermişlerdir. Bu gelişmelerin ardından 10 Kasım 1996'da ise Güney Osetya'da cumhurbaşkanlığı ve parlamento seçimleri gerçekleştirilmiştir. Bu dönemde ilişkiler tarafların diplomatik diyalog sürecini önemseydiği ve gerginliklerin sakinlik sürecine evrildiği bir dönemdir.

23 Mayıs 2004'te gerçekleşen parlamento seçimleri ise gerginliklerin fitilinin yeniden ateşlenmesine sebep olmuş, Gürcüler oy kullanmayarak seçimi boykot etmişlerdir. Bu tarihten itibaren Güney Osetyalılar Rusya ile birleşmekten söz etmeye başlamışlardır. Güney Osetya Devlet Başkanı Eduard Kokoev'in parlamento seçimlerinin ardından yaptığı açıklamalar taraflar arasındaki gerginliği arttırır nitelikte olmuştur. Kokoev, Güney Osetya'nın tarihi ve kültürel anlamda Kuzey Osetya ile aynı özellikleri taşıdığını ve birlikte Rusya sınırları içerisinde bulunmaları gerektiğini dile getirmiştir. Bu açıklamanın ardından Gürcü tarafı bölgede görev yapan barış gücünü takviye etmiş ve Güney Osetya sınırına da asker konuşlandırmıştır. Gürcü tarafında tüm bu önlemler alınırken Güney Osetya parlamentosu ise Duma'ya bir mektup göndermiş ve kendilerini

Rusya'nın bir parçası olarak gördüklerini ve Rus topraklarına katılmak istediklerini belirtmişlerdir. Bu mektubun ardından Haziran 2004'te Güney Osetya Özerk Bölgesi Parlamentosu Rusya ile birleştiklerini açıklamıştır. Bu süreçte Gürcistan'da meydana gelen Gül Devrimi ile birlikte Saakashvili iktidara gelmiş ve Güney Osetya ile Abhazya'ya yönelik söylemler sertleşmiştir. Saakashvili iktidara geldiği gibi özerk cumhuriyetler üzerine odaklanmış ve söz konusu bölgeler ile yaşanan problemleri çözeceklerini dile getirmiştir. Gürcü ordusunda reformlar yapan Saakashvili, bu süreçte ABD ve NATO'nun da desteğini almıştır (Yılmaz vd. 2017: 139). Özerk bölgelerle olan sorunları askeri yollarla çözmeye çalışan Saakashvili'nin adımları sonuçsuz kalmış, iktidar değişikliği karşısında endişeleri artan Rusya ise Güney Osetya'ya destek vermeye devam etmiştir. Rusya'nın bu adımından rahatsızlık duyan Gürcistan bölgedeki gerginliğin yeniden tırmanmasının sorumlusu olarak Rusya'yı görmüş, Acara Özerk bölgesine karşı takındığı sert tutumu bu bölge için takınmamıştır. Netice olarak 12 Kasım 2006'da yapılan referandumda ise Güney Osetya'dan %99'luk bir oranla bağımsızlık sonucu çıkmıştır (Özbay, 2008).

Tarafları önemli bir eşiğe sürükleyen asıl süreç, Saakashvili döneminde, 2008 yılında patlak veren Güney Osetya Savaşı olmuş ve bu savaş Rusya'nın Osetler'e verdiği destek sonucunda Gürcüler'in yenilgisiyle sonuçlanmıştır.

2. 2008 Güney Osetya Savaşı

1917 Ekim devriminden bu yana istikrarsız bir ilişki süreci yaşayan Osetler ile Gürcüler arasındaki ilişkiler, 2008'in Mayıs ayında Gürcistan'ın, Ruslar tarafından insansız bir hava araçlarının vurulduğunu açıklamasıyla yeni bir dönemece girmiştir. Haziran 2008'de ise Güney Osetya ve Gürcü kuvvetleri arasında çatışmalar yaşanmış, yaşanan çatışmalar sonucunda Gürcü kuvvetleri Güney Osetya'ya saldırılarda bulunmuştur. Ancak Gürcüler bu hamlelerinin sonucunda Rus saldırısıyla karşılaşmıştır. Güney Osetya'nın başkenti Tshinvali'ye Gürcistan tarafından geniş kapsamlı bir saldırının düzenlenmesi savaşın fitilini ateşlemiş, Gürcistan'ın bu hamlesine Rusya'nın, Kuzey Osetya üzerinden karşılık vermesiyle savaş başlamıştır. Rusya, savaş süresince Güney Osetya'ya girdiği gibi Abhazya'ya da kuvvetlerini sokmuştur. Ruslar tarafından askeri üsleri işgal edilen ve alt yapıları imha edilen Gürcüler büyük kayıplar verniştir. Aynı zamanda çatışma bölgelerinde yaşanan yağmular ve halkın yaşadığı alanlara verilen zararlar Gürcüleri daha da zor durumda bırakmıştır. Sonuç olarak Rus ordusu Gürcüleri yenilgiye uğratarak Abhazya ve Güney Osetya topraklarını işgal etmişlerdir (Meydan 2017: 423-424). Savaşın ardından Rusya, Venezuela ve Nikaragua; Abhazya ve Güney Osetya'nın bağımsızlıklarını tanımıştır.

3. Gürcistan-Batı İlişkileri Ne Durumda?

Gürcüler, AB reform taahhütlerine uyum ve entegrasyonu ilerletme çabaları neticesinde, Şubat 2017'de Schengen Bölgesi'ne vizesiz seyahat etme şansını elde etmiştir (European Commission 2017). Aynı zamanda Temmuz 2018'de gerçekleşen NATO zirvesinde NATO Genel Sekreteri Jens Stoltenberg, Gürcistan'ın NATO üyeliğine destek olduklarını belirtmiş ve Gürcü yönetiminin üyelik için önemli reformlar yaptığını vurgulamıştır. NATO'nun bu desteğine paralel bir açıklama da Almanya Başbakanı Angela Merkel'in Gürcistan'a gerçekleştirdiği ziyaret sırasında gelmiştir. Merkel, Gürcistan başbakanı ile gerçekleştirdiği görüşmede Gürcistan'ın AB ve NATO üyeliğine destek olduklarını belirtmiştir (Deutsche Welle, 2018). Ayrıca Noble Partner 2018 ve Agile Spirit 2018 çok uluslu NATO askeri tatbikatları, Gürcistan'da gerçekleştirilmiştir (Sputniknews 2018).

NATO üyesi ülkeler arasındaki iş birliğinin ve Gürcistan'ın NATO için önemini vurguladığı dönemde böyle askeri tatbikatların Gürcistan'da gerçekleştirilmesi hem Gürcüler'e yönelik bir jest hem de Rusya'ya bir gözdağı olarak algılanabilmektedir.

Gürcistan Başbakanı Mamuka Bakhtadze'nin Davos'ta düzenlenen 49. Dünya Ekonomik Forumu'nda CBNC'ye verdiği röportajda Rusya'nın topraklarının %20'sini işgal etmeye devam ettiği yönündeki söylemi (Timetürk 2019) ise aslında ikili ilişkilerin son durumunu gösterir niteliktedir. Yatırımcıların bir ülkeye girmesi için bölgenin istikrar ve güvenliğinin sağlanmış olmasının şart olduğunu belirten Bakhtadze, Gürcistan'ın NATO'ya üye olması halinde daha güvenli bir ülke olacağını dile getirmiştir. Aynı zamanda, Gürcistan Cumhurbaşkanı Salome Zurbishvili de Karadeniz'in güvenliği konusunda NATO ile ilişkilerini geliştirmek istediklerini ve hatta bölgedeki tansiyonu yönetebilmek için bir strateji ve eğitim merkezine ev sahipliği yapabileceklerini belirtmiştir. Ayrıca Rusya ile yaşadıkları gerilimleri azaltmak istediklerini belirten Zurbishvili, Batı'dan siber savunma gibi alanlarda daha fazla destek istediklerini de vurgulamış ve NATO ile yapılacak siber güvenlik alanındaki işbirliğinin Karadeniz'de Avrupa ile geliştirilmeye çalışılan ilişkilerin de pekişmesi için önemli olduğuna değinmiştir. Gazetecilere Trump yönetimine, kendileriyle görüşmek için bir nota gönderdiklerini belirten Zurbishvili, Trump ile Putin'in olası görüşmesi öncesinde kendilerinin Trump ile görüşmelerine önem verdiklerine değinerek ülkeleriyle ilgili acı veren durumları Amerikan başkanı ile paylaşma niyetlerini belirtmiştir. Açılması muhtemel olan NATO kapısının önünde durduklarını belirten Zurbishvili, şu ana kadar Üyelik Eylem Planı'nı almadıklarını ancak planı beklerken pasif kalamayacaklarını belirtmiştir. Bunun için Gürcistan'da NATO varlığına, güvenliğe ve işbirliğine daha çok ihtiyaç duyduklarını dile getirmiştir (Financial Times 2019).

Öte yandan, 11 Haziran 2019'da ABD Dışişleri Bakanı Mike Pompeo ile Gürcistan Başbakanı Mamuka Bakhtadze Amerika'da bir araya gelerek "stratejik ortaklık" konusunda taahhütlerini yinelemiş ve Gürcistan'ın iç reformları ile bölgesel iş birliğini tartışmışlardır. Ayrıca Pompeo Gürcistan'ın egemenliğine ve toprak bütünlüğüne desteklerini yineleyerek Rusya'nın bölgedeki politikalarını saldırgan olarak nitelemiş ve Gürcistan'ın kendi savunmasını sağlayabilecek bir gücü eğitmeye ve donatmaya devam ettiklerini belirtmiştir. Başbakan Bakhtadze ise Gürcistan'ın Amerika'nın küresel sahnede sadık ortağı olduğunu vurgulamıştır (Eurasiview 2019).

4. Rus-Gürcü İlişkilerinde Güncel Durum

Gürcistan ile Rusya arasındaki gergin durum Abhazya ve Güney Osetya nezdinde devam etmektedir. Ancak Rusya Dışişleri Bakanlığı savaşın 10. yıl dönümünde Gürcistan'a Abhazya ve Güney Osetya ile saldırmazlık anlaşması imzalamaya çağrısı yaparak bölgedeki tansiyonu düşürmek adına önemli bir adım atmıştır (Sputniknews 2018). Fakat Gürcüler bu adıma kesinlikle yanaşmamış ve Gürcistan Başbakanı Mamuka Bakhtadze, Gürcü topraklarının %20'sinin hala Rusya tarafından işgal edildiğini söyleyerek taraflar arasında herhangi bir çözümün veya saldırmazlık anlaşmasının yakın gelecekte pek de mümkün görünmediğini göstermiştir (Anadolu Ajansı 2019).

Ayrıca 9 Haziran 2019'da Güney Osetya'da düzenlenen parlamento seçimleri, Gürcistan tarafından tepkiyle karşılanmış ve bakanlık yapılan yazılı açıklama ile bölgedeki faaliyetlerin Rus işgalinin bir devamı niteliğinde olduğunu belirtmiştir (Kachkachishvili, 2019). Gürcistan ile Rusya arasında esas gerginlik yaratan gelişme, Ortodoks Parlamentolararası Genel Asamblesi konuşmacısı olarak Tiflis'te bulunan Rus milletvekili Sergey Gavrilov'un Gürcistan parlamentosunda, parlamento başkanının koltuğunda Rusça konuşma yapması oldu (Antidze vd., 2019). Bu konuşmanın üzerine muhalefet partileri

protesto çağrısı yaparak on binlerce göstericinin Gürcistan parlamentosunu kuşatmasına sebep olmuştur. 21 Haziran'dan bu yana devam eden protesto gösterileri sonucunda Gürcistan Parlamentosu Başkanı Irakli Kobakhidze istifa etmiş ve protestocuların talebi olan parlamento seçim sisteminde değişiklik yapılması Gürcü Hükümeti tarafından kabul edilmiştir (BBC Türkçe 2019). Gürcü tarafında bu gelişmeler yaşanırken Rusya atılan bu adımı cevapsız bırakmayarak Gürcistan'a yönelik kısıtlamalar uygulamaya başlayarak yaşanan gerginliğin daha da artmasına sebep olmaktadır. Gerginliğin ardından Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin, Rus hava yolu şirketlerinin 8 Temmuz itibarıyla Gürcistan'a uçuşunu geçici olarak yasaklayan kararnameyi imzaladı. Gürcistan ise alternatif bir rota bularak Moskova uçuşlarını Erivan üzerinden yapacaklarını açıklamıştır (Türkrus 2019). Ayrıca Gürcistan ekonomisi için oldukça önemli olan ve Gürcistan'a her yıl ithalatından milyonlarca dolar kazandıran şarap ile ilgili de bir Rus kısıtlamasının gelmesi gündemde. Rus devlet tüketici denetleme kurumu Rospotrebnadzor Gürcistan'dan yapılan şarap ithalatına sıkı kontroller getirileceğini açıklayarak Gürcü mallarına yönelik endişeyi belirtmiştir (Euronews 2019). Öte yandan, Rusya, devlet tarafından fonlanan medya ve kültür örgütleri ile eski Sovyet cumhuriyetlerini etkilemeye çalışmaktadır. Böylece kültürel anlamda Rus etkisi altında kalan eski Sovyet cumhuriyetleri ve uydu devletlerinden politik kazançlar da elde edilmesi amaçlanmaktadır. Bu durum, Batı yanlısı Gürcüleri endişelendirmektedir (Trippe, 2019).

Sonuç ve Değerlendirme

Netice olarak Gürcistan, Batı ile ilişkilerinin gelişmesine oldukça önem vermektedir. Özellikle 2008'den bu yana Batı ile entegrasyonu önemli bir hedef haline getiren Gürcüler için Batı hem bir medeniyet kapısı hem de Rus hegemonyasına karşı önemli bir kalkandır.

Ancak Gürcistan'ın son dönemde AB ve NATO ile yakınlaşması Saakashvili dönemini anımsatmaktadır. Saakashvili ülkesinin yönünü Batı'ya çevirerek Batı'nın desteğini almış, merkezi otoriteyi güçlendirmek adına sorunlu bölgelerin üzerine gitmiş, NATO ve AB yanlısı politikalar gütmüştür. Netice olarak da Rusya'nın tepkisi sonucu 2008'de Güney Osetya Savaşı patlak vermiştir. Bu savaşla Rusya, bölgenin kendi nüfuz alanı olduğunu Batı'ya ve ABD'ye somut bir şekilde göstermiş ve kendi nüfuz alanına dış bir gücün müdahale imkanı bulamayacağını göstermiştir.

2008 Savaşı sonrasında bölgede ciddi anlamda bir hareketlilik yaşanmamış ve Rusya bölgedeki söz sahibi konumunu korumuştur. Ancak benzer bir hadise 2014-2016 yılları arasında Ukrayna'da yaşanmış, Batı'nın Ukrayna'daki faaliyetleri ve Rus yanlısı lider Viktor Yanukovych'in Euromaidan olaylarının ardından düşürülmesine karşılık Rusya 2014'te Kırım'ı ilhak etmiştir. Rusya bu hamle ile Ukrayna ve Güney Kafkasya'daki Batı yayılmasına karşı durarak aynı zamanda Karadeniz'deki üstünlüğünü de perçinlemiştir. Batı'nın yoğun desteğini alan Ukrayna ise hem Kırım'ın Rusya tarafından ilhaki konusunda hem de Donetsk ve Lugansk bölgelerinin Rus kontrolüne girmesi sürecinde Batı'dan fiili bir destek görememiştir.

Ukrayna'da yaşanan bu siyasal atmosfer henüz çok yeniyken ve Batı ile entegrasyon çabaları trajik bir şekilde sonuçlanırken Güney Kafkasya'da benzer bir yakınlaşma yaşanmaktadır. Rusya'nın hem Ukrayna'da kazançlı çıkması hem de Suriye krizindeki oyun kurucu rolü, Batı'yı harekete geçirmiş; Kafkaslar ve Orta Asya için stratejik öneme sahip, Batı'nın desteğini almaya her dönem meyilli olan Gürcistan'a yönlendirmiştir. AB, NATO ve ABD'nin Gürcistan'ın NATO ve AB üyeliğine destek veren açıklamaları, Gürcistan Cumhurbaşkanı Salome Zurbishvili'nin Batı liderleri ile olan temaslara oldukça önem vermesi ve hem Gürcü cumhurbaşkanı hem de başbakanı

tarafından yapılan Rusya karşıtı açıklamalar; açık bir şekilde görülmektedir. Ancak Rusya henüz temkinli bir politika izlerken aslında olabileceklere karşı uyarı niteliğinde bir açıklama yapmış ve Gürcistan'ın NATO üyeliğinin bölgeye yıkım getireceğini ifade etmiştir. Rusya'nın, arka bahçesi olarak gördüğü Gürcistan'a, kendisi dışında bir gücün hakim olmasına kesinlikle müsaade etmeyeceği uzak olmayan bir dönemde, 2008'de net bir şekilde görülmüştür. Yine o dönemde Batı'nın sıcak yaklaşımları ve diyalogları ile cesaretli bir politika izleyen Saakashvili, savaşın patlak vermesiyle adeta yalnız bırakılmış ve Batı'dan beklediği desteği görememiştir.

Diğer yandan, Batı ile entegrasyonu 2008'den bu yana önemli bir hedef olarak uygulamaya çalışan Gürcistan, hala toprak bütünlüğü konusunda sıkıntılar yaşamaktadır. Güney Osetya ve Abhazy meselesi gündeminde olduğu müddetçe Rus etkisinden uzak bir politika izleme hedefi, Gürcistan için ulaşılması zor bir hedef olarak görünmektedir. Ayrıca, toprak bütünlüğü ve istikrarlı bir yönetim açısından pek çok dezavantajı içerisinde barındıran Gürcistan, Batı'nın tam anlamıyla entegre olabileceği stratejik bir ortak olmaktan uzak bir durumdadır. Rus milletvekilinin Gürcü parlamentosunda konuşma yapmasına tepki olarak 21 Haziran'da başlayan ve günlerdir süren protestolar da Rus-Gürcü ilişkilerinin pamuk ipliğine bağlı olduğunu bir kez daha göstermiştir. Batı ile bütünleşme politikasına odaklanmış ve Rusya'yı bir tehdit olarak görmekte olan Gürcü halkı egemenliklerini tehdit altında bırakacağını düşündükleri herhangi bir Rusya hamlesine karşı oldukça duyarlı bir durumdadır. Yaşanan son gelişmeler bir Rus-Gürcü anlaşmazlığı olarak görülse de Rusya Dışişleri Bakanı Sergey Lavrov'un Rusya ve Gürcistan arasındaki normalleşme sürecinin ABD'yi rahatsız ettiğine değinmiştir. Lavrov aslında bu açıklamasıyla bölgedeki gerginliğin kaynağının yine ABD ve Batı ekseninde düşünülmesi gerektiğini ima etmiştir.

Öte yandan, Gürcistan'da yaşanan bu gelişmeler AB tarafından tepkiyle karşılanmıştır. Doğu Ortaklığı Zirvesi'nin onuncu yıl dönümü kapsamında Gürcistan'a ziyarette bulunan Avrupa Konseyi Başkanı Donald Tusk, Rusya'nın Gürcistan'a olan direkt uçuşları yasaklamasını haksız ve orantısız olarak değerlendirmiş, Gürcistan'ın toprak bütünlüğünü desteklerini belirterek AB ile Gürcistan'ın dayanışma içinde olduğunu altını çizmiştir. Protestoların ardından bölgeye giden Tusk'ın açıklamaları yaşanan gerginliğin sadece Rus-Gürcü mücadelesi olmadığını bir kez daha göstermiş, bölgenin Rusya ile Batı arasında bir mücadele alanı olmaya devam ettiğini sergilemiştir. Ülkenin kalkınması ve güçlenmesi için çalışmalarına devam edeceklerini belirten Tusk, Gürcistan'ın AB için oldukça önemli bir partner olduğunu belirtmiştir. Gürcistan Devlet Başkanı Salome Zurbişvili de Tusk'ı destekleyici açıklamalarda bulunmuş ve en büyük hedeflerinin Gürcistan topraklarında hiçbir Rus üssünün kalmamasını sağlamak olduğunu ifade etmiştir. Toprak bütünlüğünün önemine de değinen Zurbişvili işgal altındaki topraklara yönelik Avrupalı ortakları ile çözüm arayışı içerisinde olduklarını da belirtmiştir. Rusya ile restleşmenin yaşandığı böylesi bir dönemde verilen bu mesajlar, Rusya'nın bölgedeki adımlarına karşı Gürcistan'ın Batı'yı arkasına aldığı göstermeye yönelik bir adım olarak görülebilir. Bölgede Türk-Rus askeri ve siyasi ortaklığı, Ermenistan'ın Rusya ile yıllardır süregelen iyi ilişkileri düşünüldüğünde Gürcistan gibi stratejik bir partnerin Rusya'dan uzaklaştırılması ve Batı çıkarlarına yönelik hareket etmesi elbette Avrupa'nın istediği bir sonuçtur. Gürcistan için de Rusya'ya karşı Batı'nın desteğini alarak hareket etmek oldukça önemli görülmektedir. Bu minvalde bölge iki taraf için önemli bir mücadele alanı olmaya devam etmektedir. Avrupa'nın yaşanan gerginliğe tepkisi bu şekildeyken ABD yaşanan gelişmelere karşı soğukkanlı bir tutum takınmaktadır. Rusya ile yaşadıkları gerginliklere karşı ABD'nin desteğine her daim ihtiyaç duyan Gürcü yönetimi, yaşanan son gelişmelerde

ABD'nin tepkisiz kalışı karşısında izole olmuş hissetmektedir. Gürcistan'ın NATO'ya üyeliği konusunda destek mesajlarını ileten ve Gürcistan'a anti-tank füze sistemi satışı gerçekleştiren Trump yönetimi bir yandan da Rusya ile ilişkilerini düzenlemek istemektedir. Bu nedenle Gürcistan'da yaşanan gergin atmosferden dolayı Rusları açık bir şekilde eleştirmekten kaçınan bir profil çizmektedirler. Ayrıca Amerika perspektifinden bakıldığında Gürcistan şu anda ABD'nin önceliği olarak görülmemektedir. Amerika, Gürcistan'ı NATO üyeliği ve toprak bütünlüğü konusunda desteklemekle birlikte şu anki dış politika önceliği daha çok Suriye, Ukrayna, Venezuela, Kuzey Kore ve Çin'dir.

Netice olarak Rusya bölgede hakim bir güçtür ve bölgeyi coğrafi, sosyolojik ve siyasi anlamda iyi tanımaktadır. Tüm bu etkenleri düşündüğümüzde Gürcistan'ın Batı ile ilişkileri ilerletme çabaları, ayrılıkçı bölgelerle olan ilişkileri ve özellikle NATO yanlısı tutumları yeni bir çatışmayı beraberinde getirme riskini fazlasıyla taşımaktadır. Gürcistan Batı için önemli bir koz durumundadır ve bölgedeki Rus yayılmacılığına karşı Batı yanlısı bir Gürcistan'ın varlığı Batı için oldukça önemli bir faktördür. Gürcistan Batı ile entegre olma ideallerini AB komşuluk politikası kapsamındaki uygulamaları ve şartları hayata geçirerek, NATO tatbikatlarına ev sahipliği yaparak ve diplomatik ziyaretlerde Batı liderlerine öncelik vererek göstermektedir. Saakashvili'nin başlattığı Batı ile bütünleşme politikası elbette geçmişe kıyasla daha oturmuş ve işler durumdadır. Ancak Rusya'nın, arka bahçesinde AB ve NATO politikalarının derinleşmesine izin vermeyeceği tartışmasız bir gerçek olarak görülmektedir. 2016'da Ukrayna'da yaşanan Euromaidan olayları neticesinde bölgenin toprak bütünlüğünü tehdit eden gelişmeler, Batı ile entegrasyon sürecinde olan ve Rusya karşıtı bir yönetime evrilen Gürcistan'da da yeni bir kaosun çıkma ihtimalini akıllara getirmektedir ve yaşanan son gelişmeler bu ihtimali güçlendirmektedir.

KAYNAKÇA

- BEZHANISHVILI, Zurab (2009). "Between Conflict and Partnership, Contemporary Developments in Russian-Georgian Relations". *Russian Politics&Law*. III/47: 19-35.
- HAFKIN, G. (2010). "The Russo-Georgian War of 2008: Developing the Law of Unauthorized Humanitarian Intervention after Kosovo". *Boston University International Law Journal*. XXVIII/1: 219-240.
- MEARSHEIMER, J. (2001). *The Tragedy of Great Power Politics*. New York: W. W. Norton.
- MEYDAN, V. (2017). "Rusya-Gürcistan Savaşı'nın Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma Yasağı Çerçevesinde Analizi." *Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. II/2: 417-429.
- MUZALEVSKY, R. (2009). "The Russian-Georgian War: Implications for the UN And Collective Security". *OAKA*. IV/7: 29-43.
- TOPAL, Coşkun (2015). "Türkiye'nin Güney Kafkasya Politikası ve Gürcistan". *Turkish Studies*. X/1: 753-770.
- YALÇINKAYA, Alaeddin (2006). *Kafkasya'da Siyasi Gelişmeler, Etnik Düğümden Küresel Kördüğümüne*. Ankara: LALEZAR Kitabevi.
- YILMAZ, Salih - Evgeniy BAHREVSKIY (2017). *Rusya&Türkiye Avrasya Paktı Mümkün mü?*. Ankara: SRT Yayınları.
- WALTZ, K. (1979). *Theory of International Politics*. London-Amsterdam: Addison-Wesley Publishing Company.

İnternet Kaynakları

- Anadolu Ajansı (2019). "Avrupa'da Sürdürebilir Güvenlik Karadeniz'in Güvenliğe Bağlı". Erişim Tarihi: 16.09.2019.
<https://www.aa.com.tr/tr/dunya/avrupada-surdurebilir-guvenlik-karadenizin-guvenlige-bagli/1395313>.
- Anadolu Ajansı (2019). "Gürcistan Abhazya ve Güney Osetya'yla Birleşmek İstiyor". Erişim Tarihi: 16.09.2019.
<https://www.aa.com.tr/tr/dunya/gurcistan-abhazya-ve-guney-osetyayla-birlesmek-istiyor/1565218>
- ANTIDZE, M. - M. KISELYOVA (2019). "Russia Threatens More Economic Pain in Standoff with Georgia". Erişim Tarihi: 25.06.2019.
<https://www.reuters.com/article/us-georgia-protests/russia-threatens-more-economic-pain-in-standoff-with-georgia-idUSKCN1TP1MJ>
- BBC Türkçe (2019). "Gürcistan Parlamentosu Başkanı, 200'den Fazla Kişinin Yaralandığı Protestolar Sonrası İstifa Etti". Erişim Tarihi: 25.06.2019.
<https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-48714637>.
- Deutsche Welle (2018). "Merkel'den Gürcistan'a AB ve NATO Desteği". Erişim Tarihi: 23.08.2018.
<https://www.dw.com/tr/merkelden-g%C3%BCrcistana-ab-ve-nato-deste%C4%9Fi/a-45201160>
- Eurasiaview (2019). "Pompeo Reaffirms Strategic Partnership in Meeting with Georgia's PM Bakhtadze". Erişim Tarihi: 12.01.2019.
<https://www.eurasiareview.com/12062019-pompeo-reaffirms-strategic-partnership-in-meeting-with-georgias-pm-bakhtadze/>
- Euronews (2019). "Rusya'dan Şarap İthalatını Sınırlayarak Gürcistan'a Ekonomik Yaptırımları Arttırma Tehdidi". Erişim Tarihi: 25.06.2019.
<https://tr.euronews.com/2019/06/24/rusyadan-sarap-ithalatini-sinirleyarak-gurcistana-ekonomik-yaptirimlari-arttirma-tehdidi>
- European Commission (2017). "Georgia". Erişim Tarihi: 25.08.2019.
https://ec.europa.eu/neighbourhoodenlargement/neighbourhood/countries/georgia_en
- Financial Times (2019). "Georgia's President Aims to Deepen NATO Ties on Black Sea Security." Erişim Tarihi: 24.01.2019.
<https://www.ft.com/content/58432dc0-1f3f-11e9-b126-46fc3ad87c65>
- KACHKACHISHVILI, D. (2019). "Gürcistan'dan Güney Osetya'ya Seçim Tepkisi". Erişim Tarihi: 07.02.2019.
<https://www.aa.com.tr/tr/dunya/gurcistandan-guney-osetyaya-secim-tepkisi-/1499550>.

- ÖZBAY, F. (2008). "Tarihsel Süreç İçerisinde Güney Osetya Sorunu". Erişim Tarihi: 03.09.2019.
<http://www.bilgesam.org/incele/999/-tarihsel-surec-icerisinde-guney-osetya-sorunu/#.Xd-Afegzbct>
- Sputniknews (2018). "Gürcistan'da Agile Spirit 2018 Askeri Tatbikatı Başladı: NATO Üyesi Ülkeler ile Artan İşbirliğinin Örneği". Erişim Tarihi: 07.02.2019.
<https://tr.sputniknews.com/dunya/201809011035005206-gurcistan-agile-spirit-askeri-tatbikat-nato/>
- Sputniknews (2018). "Rusya'dan Gürcistan'a Abhazya ve Güney Osetya ile Saldırmazlık Anlaşması İmzalama Çağrısı". Erişim Tarihi: 07.02.2019.
<https://tr.sputniknews.com/rusya/201808071034651364-rusyadan-gurcistana-abhazya-osetya-cagrisi/>
- Timetürk (2019). "49. Dünya Ekonomik Formu". Erişim Tarihi: 23.01. 2019.
<https://www.timeturk.com/49-dunya-ekonomik-forumu/haber-1028958>
- TRIPPE, C. (2019). "Opinion: Georgia Caught Up in Russia's Geopolitical Power Struggle". Erişim Tarihi: 25.06.2019.
<https://www.dw.com/en/opinion-georgia-caught-up-in-russias-geopolitical-power-struggle/a-49316846>
- Türkrus (2019). "Rusya-Gürcistan Krizinde Son Durum: Uçaklar Erivan Üstü Gidecek". Erişim Tarihi: 25.06.2019.
<http://turkrus.com/796259-rusya-gurcistan-krizinde-son-durum-ucaklar-erivan-ustu-gidecek-xh.aspx>